

Тэкстаўтваральная функцыя знакаў прыпынку ў аспекце прагматыкі беларускай мастацкай прозы

Шаршнёва В.М.

Установа адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", Мінск

Пунктуацыя акцэнтуюе і карэктуюе сэнсавыя адценні думкі і аўтарскую інтанацыю; абумоўлівае адметнасць арганізацыі прайслага тэксту, сінтаксічна-рытмічнай арганізацыі маўлення; выступае сродкам адлюстравання важнай (з пазіцыі аўтара) інфармацыі; стварае і актуалізуе падтэкст, што ў сукупнасці ўплывае на фарміраванне зместу мастацкага тэксту. Мэта артыкула заключаецца ў вывучэнні тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку ў сувязі з іх прагматычным патэнцыялам.

Матэрыял і метады. Матэрыялам працы сталі мастацкія тэксты беларускіх аўтараў. Асноўным метадам даследавання з'яўляецца апісальна-аналітычны. Таксама выкарыстоўваюцца семантыка-стылістычны, камунікатыўна-прагматычны і метады лінгвістычнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Прагматычны аспект тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку заключаецца ў іх здольнасці кіраваць чытацкім успрыняццём і інтэрпрэтацыйнай дзейнасцю дзякуючы асобаму адбору і арганізацыі графіка-пунктуацыйных сродкаў у адпаведнасці з аўтарскай інтэнцыяй.

Заклучэнне. Прагматыка тэкстаўтваральнай функцыі семантычных знакаў прыпынку праяўляецца пры іх успрыняцці як маркераў стылістычных фігур, як сродкаў стварэння пунктуацыйных фігур; пры паўторным ідэнтычным або змененым дыстанцыйным ужыванні для суправаджэння аднолькавых сінтаксічных адзінак; пры самастойным ужыванні; пры замене вербальнага тэксту.

Ключавыя словы: тэкстаўтваральная функцыя, знакі прыпынку, мастацкі тэкст, пунктуацыя, графіка-пунктуацыйны, прагматычны.

(Ученые записки. – 2025. – Том 41. – С. 116–120)

Text-Formative Function of Punctuation in the Aspect of the Pragmatics of Belarusian Fiction Prose

Sharshniova V.M.

Education Establishment "Maxim Tank Belarusian State Pedagogical University", Minsk

Punctuation emphasizes and corrects the semantic shades of thought and the author's intonation; determines the distinctiveness of the organization of a prose text, the syntactic-rhythmic organization of speech; acts as a means of reflecting important (from the author's point of view) information; creates and actualizes the subtext, which in the aggregate affects the formation of the content of the literary text.

The purpose of the article is to study the text-forming function of punctuation marks in connection with their pragmatic potential.

Material and methods. The material of the article was fiction texts by Belarusian authors. The main research method is descriptive-analytical. The semantic-stylistic, communicative-pragmatic and linguistic analysis methods are also used.

Findings and their discussion. The pragmatic aspect of the text-forming function of punctuation marks lies in their ability to control the reader's perception and interpretive activity due to the special selection and organization of graphic and punctuation means in accordance with the author's intention.

Conclusion. The pragmatics of the text-forming function of semantic punctuation marks is manifested in their perception as markers of stylistic figures, as means of creating punctuation figures; in repeated identical or modified remote use to accompany identical syntactic units; in independent use; in replacing a verbal text.

Key words: text-forming function, punctuation, fiction, punctuation, graphic-punctuation, pragmatic.

(Scientific notes. – 2025. – Vol. 41. – P. 116–120)

Кожны мастацкі тэкст мае сваю сістэму знакаў прыпынку, абумоўленую прагматычнай устаноўкай аўтара і камунікатыўным заданнем у цэлым. Прагматычная мэта пунктуацыйнага афармлення заключаецца перш за ўсё ў тым, што аўтар, арыентуючыся на чытача і імкнучыся дасягнуць максімальнага ўзаемаразумення, такім чынам дапамагае ўзмацніць вербальнае ўздзеянне свайго выказвання. Пунктуацыя актуалізуе не толькі сэнсавыя адценні думкі, але і аўтарскую інтанацыю, становіцца адметным спосабам арганізацыі праявінага тэксту, сінтаксічна-рытмічнай арганізацыі маўлення, інакш кажучы, з'яўляецца сродкам адлюстравання важнай (з пазіцыі аўтара) у сэнсавых адносінах інфармацыі. Найбольш значная яе роля адлюстроўваецца ў фарміраванні значэння мастацкага тэксту, у стварэнні і рэалізацыі падтэксту. Імпліцытны характар пунктуацыі заўсёды эмацыянальны і абумоўлены прагматычнымі прычынамі: жаданнем перадаць скрытую ацэнку аўтара, дасягнуць пэўнага эстэтычнага эфекту, непасрэдна звязанага з функцыяй мастацкага тэксту; імкненнем уздзейнічаць на пачуцці і думкі адрадата, падказваючы наяўнасць дадатковага сэнсу і паказваючы на неабходнасць яго ўспрымання [1].

Узнікненне ўяўленняў аб тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку абумоўлена разнастайнымі назіраннямі над тым, як пунктуацыйнае афармленне тэксту становіцца стымулятарам у развіцці тэкставых катэгорый інфарматыўнасці, чляннасці, кагезіі, кантынуму, аўтасемантыі, рэтраспекцыі і праспекцыі, мадальнасці, інтэграцыі, завершанасці [2], звязнасці, лагічнасці, цэласнасці [3], а таксама тэкставых катэгорый удзельнікаў зносін, умоў зносін, арганізацыі зносін, спосабаў зносін [4], вылучаных на аснове палажэнняў прагмалінгвістыкі. Указваючы на абумоўленасць пунктуацыйнага афармлення камунікатыўна-прагматычнай накіраванасцю выказвання, Ю.М. Гусак сцвярджае, што “пунктуацыя разглядаецца зараз як тэкстаўтваральны сродак, мае функцыянальную нагрузку і выконвае пэўныя задачы, якія адказваюць за рэалізацыю змястоўнасці тэксту, выражэнне аўтарскіх задумаў” [5, с. 167].

У тэксце любога функцыянальнага стылю, і асабліва мастацкага, пунктуацыя рэгулюе першаснае ўспрыняццё пісьмовага маўлення: знакі прыпынку даюць рэцыпіенту своеасаблівы сігнал, указваючы на іерархічныя адносіны паміж сэнсавымі блокам, прыцягваюць увагу рэцыпіента да аўтарскіх прыёмаў кампазіцыйнага разгортвання тэксту.

На тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку робяць акцэнт Н.С. Валгіна [6], Л.М. Ткачэнка [7], Н.Л. Шубіна [8], прама або ўскосна адзначаючы іх прагматычны патэнцыял, іх здольнасць прымаць удзел у стварэнні тэксту, аб'ядноўваць усе яго асобныя сказы, абзацы, раздзелы з улікам камунікатыўнага намеру аўтара. Даследчыкі называюць знакі прыпынку асобай графічнай формай, закліканай актуалізаваць экспліцытную і імпліцытную семантыку

ў выніку ўзаемадзеяння са сродкамі іншых узроўняў. Магчымасць выражэння пры дапамозе знакаў прыпынку прагматычнага зместу часта толькі абазначаецца, а спосабы выражэння прагматычнага зместу ўказваюцца толькі павярхоўна, без удакладненняў і фактычных пацвярджэнняў. Між тым менавіта тэкстаўтваральная функцыя ў значнай ступені вызначае прагматыку мастацкага тэксту, паколькі рэгулюе яго ўздзеянне на адрадата.

Мэта артыкула заключаецца ў вывучэнні тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку ў сувязі з іх прагматычным патэнцыялам. Неабходнасць вывучэння прагматычнага патэнцыялу графіка-пунктуацыйных знакаў звязана з недастатковай распацаванасцю ў беларускім мовазнаўстве прагматыкі пунктуацыі, а таксама з перспектывай далейшага развіцця прагматыкі беларускага мастацкага тэксту, асновы якой закладзены мовазнаўцам Б.Ю. Норманам [9].

Матэрыял і метады. Дасягненне ўказанай мэты прадугледжвае вырашэнне наступных задач:

1) падбор тэарэтычнага матэрыялу, які пацвярджае тэкстаўтваральную функцыю знакаў прыпынку ў мастацкім тэксце;

2) апрацоўка фактычнага матэрыялу, які ілюструе тэкстаўтваральную функцыю знакаў прыпынку;

3) сістэматызацыя фактычнага матэрыялу ў адпаведнасці з тэкстаўтваральнымі магчымасцямі знакаў прыпынку і выражанымі імі прагматычнымі значэннямі.

Асноўным метадам даследавання з'яўляецца *апісальна-аналітычны*, заснаваны на індуктыўна-дэдуктыўным падыходзе, пры якім аналіз фактаў выкарыстання знакаў прыпынку ў мастацкім праявіным тэксце выяўляе іх прагматычны патэнцыял. У працы таксама выкарыстоўваюцца: *семантыка-стылістычны* метады, які прадугледжвае вызначэнне стылістычнай маркіроўкі знакаў прыпынку, гэта значыць, наяўнасць ацэнкі, экспрэсіі, стылістычнай афарбоўкі; *метады лінгвістычнага аналізу*, які прадугледжвае выяўленне сістэмы стылістычных прыёмаў, заснаваных на выкарыстанні знакаў прыпынку; *камунікатыўна-прагматычны метады*, арыентаваны на раскрыццё аўтарскіх намераў шляхам аналізу імпліцытнага зместу знакаў прыпынку.

Вынікі і іх абмеркаванне. Тэкстаўтваральная функцыя знакаў прыпынку заключаецца ў іх здольнасці кіраваць чытацкім успрыняццём і інтэрпрэтацыйнай дзейнасцю дзякуючы асабаму адбору і арганізацыі графіка-пунктуацыйных сродкаў у адпаведнасці з аўтарскай інтэнцыяй. У гэтых адносінах тэкстаўтваральная функцыя пунктуацыі атаксамліваецца з прагматыкай, паколькі суадносіцца з мадальнасцю, эмацыянальнасцю, экспрэсіўнасцю. Найбольш выразныя ў прагматычных адносінах так званыя сэнсавыя знакі прыпынку (шматкроп'е, пыталнік, клічнік, працяжнік), а таксама разнастайныя пунктуацыйныя комплексы. *Тэкстаўтваральная* функцыя семантычных знакаў прыпынку праяўляецца пры іх успры-

няцці як маркераў стылістычных фігур, як сродкаў стварэння пунктуацыйных фігур; пры паўторным ідэнтычным або змененым дыстанцыйным ужыванні для суправаджэння аднолькавых сінтаксічных адзінак; пры самастойным ужыванні; пры замене вербальнага тэксту.

Паўторнае ўжыванне семантычнага знака прыпынку ў бліжнім кантэксце выклікае замацаванне ў ім прагматычнай інфармацыі, паколькі не толькі ўзмацняе выразнасць і вобразнасць выказвання, не проста становіцца паказчыкам структурна-семантычных узаемаадносін паміж граматычнымі адзінкамі ў пэўным кантэксце або ва ўсім мастацкім творы, але і пачынае атаясамлівацца як маркер пэўнай стылістычнай фігуры: так, напрыклад, працяжнік успрымаецца як маркер эліпсісу, сінтаксічнага паралелізму, перыяду, антытэзы, хіязму; шматкроп’е – як маркер сентэнцыі, анафары, эпіфары, кальцавой кампазіцыі, зейгмы і інш. Будучы **маркерам стылістычнай фігуры**, знак прыпынку акцэнтуюе ўвагу на семантыцы лексіка-граматычных адзінак, якія ўтвараюць гэту фігуру, напрыклад:

Любы з нас... Гэта значыць сёння ты, а заўтра – хтосьці іншы. Вось яна, вечная плынь жыцця. Ёй усё роўна – хто. Любы. Любы працягне яе і атрымае тыя ж сустрэчы, у той жа вечар або дзень, у тым жа горадзе і будзе жыць і любіць па сваіх правілах – светла ці жорстка, выпадкова ці назаўжды. Любы з нас... Можна сумаваць, можна ўсміхнуцца рознакаляровым водбліскам на сценах... (М. Прохар “Восень у Вільнюсе”);

Смутак успамінаў раз’ядае сэрца, як іржа – жалеза. Вяртацца назад небяспечна – толькі ненадоўга, на крышачку, як даюць мікстуру дзецям. А потым – назад. Думаць аб тым, што цяпер, што ёсць, што таксама калісьці стане мінулым. Але пакуль яно для цябе – сучаснасць (М. Прохар “За аблокамі душы”).

Пунктуацыйна вылучаныя словы атрымліваюць дадатковы акцэнт, становяцца інфармацыйным цэнтрам выказвання. Адпаведна паслядоўнасці працытаваных прыкладаў, сегментацыя ў сукупнасці з паўторам, візуальнаму вылучэнню якіх у значнай ступені спрыяе шматкроп’е (першы прыклад), і эліпсіс, маркіраваны працяжнікам (другі прыклад), падкрэсліваюць прагматычную значнасць тэкставых фрагментаў, акцэнтуюць найбольш значныя для аўтара інтэнцыі, пры гэтым актывізуючы і дэаўтаматызуючы ўспрыняцце твора.

Тэкстаўтваральная функцыя знакаў прыпынку праяўляецца непасрэдна ў іх здольнасці прымаць **удзел у стварэнні пунктуацыйных фігур**, якія ўяўляюць сабой “знак, камбінацыю знакаў, што маркіруюць пунктуацыйную пазіцыю ў мэтах рэпрэзентацыі эстэтычна значнай прагматычнай устаноўкі аўтара, разлічанай на эмацыянальнае ўздзеянне” [10, с. 291]. Найбольш зручным для стварэння пунктуацыйных фігур з’яўляецца шматкроп’е, выразнай ілюстрацый чаго можа стаць наступны прыклад:

...Што ж застанецца, калі ўсё зусім сыхдзе з нас: каханне, смутак, чаканне, радасць... – што ж застанецца? Няўжо тое, што ад пабітай бутэлькі, дзіркі ад абаранка, садзьмутага шара, з’едзенага вінаграду – пустэча... Горш за ўсё, калі ад пражытага ў табе ацалее толькі пустэча, спусташэнне (М. Прохар “За аблокамі душы”).

Кальцавое афармленне абзаца шматкроп’ем ўплывае на актуалізацыю і экспліцытна, і імпліцытна выражаных сэнсаў з адначасовым успрыманнем іх важнасці для разумення як уяўна адасобленага ад асноўнай часткі маркіраванага фрагмента, так і твора ў цэлым. Узмацненне пунктуацыйнай эпіфарай накіроўвае на магчымасць асобнага асэнсавання кожнага пунктуацыйна адзеленага кампанента абзаца, а таксама на акцэнтаванне выкарыстанай у першым сказе абзаца сінтаксічнай анафары (*...Што ж застанецца, калі ўсё зусім сыхдзе з нас: каханне, смутак, чаканне, радасць... – што ж застанецца?*).

Не выклікае сумнення праяўленне тэкстаўтваральнай функцыі знакаў прыпынку пры іх **паўторным ідэнтычным або змененым дыстанцыйным ужыванні для суправаджэння аднолькавых сінтаксічных адзінак**:

Атрактыўная функцыя знакаў прыпынку дапамагае не толькі ўспрыняць і асэнсаваць тэкставую значнасць пэўных фрагментаў, але і заўважыць іх праспекцыйна-рэтраспекцыйную накіраванасць, усведамленне якой важнае для разумення замыслу мастацкага твора:

Я падыйшла да акна. Млечны Шлях, прыгожы і бязмежны, разліўся над галавою.

– Бачыш? Бачыш?! – крычала трубка.

Я ўжо не глядзела на неба. Са сваёй “галубятні” я глядзела на зямлю.

– Бачу. Бачу! Я цябе бачу...

<...>

Ваня быў жывы.

Я стаяла каля ложка, плакала і гаварыла нейкую бязглуздыцу:

– Я бачыла цябе ў сне. Ты быў у пагонах, з зоркамі.

– Ды навошта табе мае зоркі? Снег пайшоў... Глянй на неба – вунь дзве зоркі! Бачыш?

– Бачу. Бачу! Я цябе бачу... (А. Бензюрук “Я цябе бачу”, с. 155, 190).

Прагматыка знакаў прыпынку не толькі абумоўлена адрозненнем у афармленні слоў, якія яны суправаджаюць (*Бачу. Бачу! Я цябе бачу...*), але і мае рэтраспекцыйную і праспекцыйную залежнасць: спецыфіка пунктуацыйнага афармлення аказваецца дастаткова выразнай для таго, каб заўважыць узаемасувязь з загаловакам аповесці, а затым, ужо ў канцы твора, асэнсаваць паўторнае ўжыванне комплексу сказаў з абсалютна ідэнтычнымі знакамі прыпынку. Такі паўтор сігналізуе аб важнасці інтанацыйнага афармлення для перадачы зместу граматычных адзінак і ўспрыняцця аўтарскага пасылу.

Прагматычна значным у адносінах дыстанцыйнай накіраванасці, ажыццяўлення важных для

тэкстаўтварэння катэгорый праспекцыі і рэтраспекцыі з’яўляецца адметнае, індывідуальна-аўтарскае пунктуацыйнае афармленне сказа “Кто знает”, які завяршае пераважную большасць глаў (з 4-й па 16-ю, усяго 17 глаў) рамана А. Андрэева “Халатов и Лилька”:

Тамара с Халатовым переглянулись. Что ожидало их завтра? Кто знает. (Глава 5);

Любовь делает людей глупыми, счастливыми и талантливыми. Возможно, она же делает их мудрыми и несчастными. Кто знает! (Глава 8);

“Что же произошло?” – спрашивали одни обыватели. Другие обыватели кратко отвечали: “Кто знает?” (Глава 13);

Что означало многозначительное покашливание Соломки? Кто знает... (Глава 14).

Такі прыём не проста актуалізуе змест накіраванай на рэцыпіента фразы, але і ўказвае на важнасць асэнсавання праспекцыйна-рэтраспекцыйных узаемаадносін для адэкватнага разумення аўтарскіх інтэнцый.

Надзвычай выразнае праяўленне тэкстаўтваральнай функцыі ў выпадку **замены рэплікі** (часам нават цэлага дыялогу) **пэўным знакам прыпынку** (або спалучэннямі знакаў прыпынку):

– А теперь давайте присядем!

– Саш, мы и так весь вечер сидим, – напомнила мама.

– Вижу, что сидите. Но надо же с чего-то начинать! – Саша немного помолчала, сплела пальцы, выдохнула, потом вдохнула. – Я хочу вам что-то сказать. Что-то очень важное. Не только для меня. Для всех нас. Поэтому попрошу слушать внимательно. И если можно, не перебивайте.

Не так давно бабушки ввели меня в курс фамильного проклятия.

– ?! – Аля сокрушенно взглянула на мать.

– !!! – молча ответила та.

– Мур-р, – зашевелился в углу диванчика кот. И тут же был изгнан на пол – нечего вступать в женские разговоры.

– !!! – зазвучали в тишине ноты моцартовского реквиема. Бабушка Александра умела произвести нужное впечатление даже молча. – !!! (Л. Богданова “С традициями пора завязывать!”).

Замена рэплікі знакамі прыпынку не проста дапамагае аўтару максімальна зменшыць слоўнае апісанне здзіўлення, недаўмення, збынтэжанасці, характэрныя для сітуацыі, але і абудзіць уяўленні чытача адносна мімікі персанажаў, іх магчымай жэстыкуляцыі, позы.

У працытаваным прыкладзе тэкстаўтварэнне непасрэдна звязана з пунктуацыйнай кампрэсіяй, якая заключаецца ў змяншэнні лексічных і граматычных сродкаў сувязі і павышэнні інфарматыўнасці пунктуацыі. Знакі прыпынку набываюць здольнасць імпліцыраваць сэнс, быць маркерамі інфармацыі значнага аб’ёму. Пры гэтым элементы выказвання, якія не атрымалі слоўнага выражэння, актуалізуюцца і матэрыялізуюцца за кошт аўтарскіх інтэнцый,

прэсупазіцый, чытацкага вопыту. Больш за тое, змест рэдукаваных моўных адзінак працягвае захоўвацца ў межах успрыняцця дзякуючы сэнсавай ёмістасці выкарыстанага знака.

Аказіянальным эквівалентам вербальнага тэксту з’яўляецца **радковае шматкроп’е**:

12

Тралейбусы спыняліся, забіралі пасажыраў і ад’язджалі, а Н. стаяў на прыпынку, каля таксафона, і не кранаўся з месца.

Здавалася адно: цяпець. Змірыцца. Цягаць на сабе свой крыж. “Такі ўрадзіўся”, – людзі кажучь. Ехаць дамоў, сядачь і атупела глядзець у адну кропку. Хай будзе што будзе.

<...>

Яму здавалася, само жыццё супраць яго – такога.

13

.....
.....
.....

14

Нейкі мужчына папрасіў закурыць.

Н. паглядзеў на яго, падумаў і палез ва ўнутраную кішэню курткі. Дастаючы пачак, адчуў, як пад світарам, у кашулі, зашамацелі білеты. Адзінае, што засталося пасля яе...

<...>

Потым ён ехаў у тралейбусе. Яму было радасна. Смешна. Лёгка. Як бывае, калі прачнешся пасля цяжкага, дурнога сну і адчуеш сябе ў рэальным, знаёмым свеце (А. Федарэнка “Дарожнае знаёмства”).

Тэкстаўтваральная функцыя радковага шматкроп’я заключаецца ў яго эквівалентнасці зместу 13-га раздзела апавядання. Чытач, адпаведна ўказанай лічбе, якая звычайна асацыіруецца з адмоўным сэнсавым напаўненнем, павінен узнавіць магчымы вербальны кампанент.

Заклучэнне. Такім чынам, графіка-пунктуацыйнае афармленне мастацкага тэксту непасрэдна звязана са змястоўнымі асаблівасцямі выказвання (тэкставага фрагмента, тэксту), яго камунікатыўна-прагматычнай накіраванасцю, кампазіцыйным члянэннем, закладзенай у ім эмацыянальна-экспрэсіўнай і эстэтычнай інфармацыяй, – інакш кажучы, з працэсам тэкстаўтварэння. Знакі прыпынку надзвычай важныя для рэалізацыі тэкставых катэгорый, тэкстаўтваральная функцыя праяўляецца пры іх успрыняцці як маркераў стылістычных фігур, як сродкаў стварэння пунктуацыйных фігур; пры паўторным ідэнтычным або змененым дыстанцыйным ужыванні для суправаджэння аднолькавых сінтаксічных адзінак; пры самастойным ужыванні; пры замене вербальнага тэксту і інш.

Прагматычны змест мастацкага тэксту і яго экспліцытнае і імпліцытнае выражэнне рэалізуюцца

праз сістэму пунктуацыйных пазіцый, якія спецыяльна ствараюцца аўтарам. Прычым графіка-пунктуацыйная арганізацыя сучаснага мастацкага тэксту ўскладняецца не толькі за кошт павелічэння сродкаў, спосабаў і прыёмаў візуальнага стварэння сэнсаў, але і за кошт змянення функцый звыклых знакаў прыпынку, пашырэння магчымасцяў іх выкарыстання (як, напрыклад, у выпадку замены рэплікі пэўным знакам прыпынку або выкарыстанне радковага шматкроп'я ў якасці эквіваленту вербальнага тэксту). Задача ўспрымальніка тэксту заключаецца ў правільным асэнсаванні знакаў, з дапамогай якіх аўтар вылучае найбольш значныя, на яго думку, часткі выказвання, і, адпаведна, адэкватным успрыняцці перададзенай імі інфармацыі.

Практычная значнасць праведзенага даследавання заключаецца ў магчымасці выкарыстаць атрыманыя вынікі, прапанаваныя класіфікацыі і азначэнні пры тэксталагічным даследаванні канкрэтных твораў і аналізе індывідуальна-аўтарскага стылю; пры вывучэнні пунктуацыі ў школе і УВА, а таксама ў практыцы перакладу і рэдагавання пісьмовых тэкстаў рознай стылістычнай і жанравай прыналежнасці.

Літаратура

1. Шаршнёва, В.М. Камунікатыўна-прагматычныя функцыі пунктуацыі мастацкага тэксту / В.М. Шаршнёва // Роднае слова. – 2024. – № 2. – С. 69–73.
2. Гальперин, И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: КомКнига, 2007. – 144 с.
3. Кожина, М.Н. Стилистика русского языка / М.Н. Кожина, Л.Р. Дускаева, В.А. Салимовский. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 462 с.
4. Карасик, В.И. О категориях дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты. – Волгоград: Перемена, 1998. – С. 185–197.
5. Гусак, Ю.Н. Функциональная специфика пунктуации в дихотомическом пространстве языка и речи: базовые подходы и принципы / Ю.Н. Гусак // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – 2012. – № 2. – С. 164–167.
6. Валгина, Н.С. Нерегламентированная пунктуация. Авторская пунктуация / Н.С. Валгина // Активные процессы в современном русском языке. – М.: Логос, 2003. – 304 с.
7. Ткаченко, Л.Н. Пунктуационно-графическая организация современного французского нарративного текста: на материале текстов Фр. Бегбедера: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.03 / Ткаченко Людмила Николаевна; Воронеж. гос. лингв. ун-т. – Воронеж, 2013. – 169 с.
8. Шубина, Н.Л. Пунктуация современного русского языка / Н.Л. Шубина. – М.: Изд. центр «Академия», 2006. – 256 с.
9. Норман, Б.Ю. Лингвистическая прагматика (на материале русского и других славянских языков): курс лекций / Б.Ю. Норман. – Минск, 2009. – 183 с.
10. Кольцова, Л.М. Художественный текст через призму авторской пунктуации: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01 / Кольцова Людмила Михайловна; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2007. – 377 с.

Паступіў у рэдакцыю 20.03.2025